

Sygn. akt III CSK 332/13

POSTANOWIENIE

Dnia 5 grudnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie ze skargi E. J., wniesionej przeciwko K. Ł., H. Ł., M. Ł.-W.
i E. Ł., o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem
zaocznym Sądu Rejonowego w K.
z dnia 24 listopada 1983 r., wydanym
w sprawie z powództwa K. Ł.
przeciwko S. H. i S. H.
o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 5 grudnia 2014 r.,
skargi kasacyjnej K. Ł.
od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 22 listopada 2012 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił zażalenie od postanowienia Sądu Rejonowego w K., którym Sąd ten w sprawie o wznowienie postępowania uchylił wyrok zaoczny w sprawie sygn. ...885/83/P w sprawie z powództwa K. Ł. przeciwko S. H. i S. H. o wykup gruntu i pozew odrzucił.

Sąd Rejonowy powołując treść art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. wskazał, że w dacie wniesienia sprawy wykup gruntu sygn. ... 885/83/P pozwani nie żyli, co wobec skierowania pozwu przeciwko osobom nie mającym zdolności sądowej stanowi zarówno podstawę wznowienia postępowania, jak i podstawę do jego odrzucenia. Uznał za zbędne badanie możliwości obrony praw przez stronę, jako że zmarły nie ma możliwości reprezentowania się w postępowaniu sądowym, a ustanowienie kurateli procesowej nie sanuje braków zdolności sądowej.

Sąd drugiej instancji nie podzielił zarzutu powoda K. Ł. co do braku legitymacji czynnej skarżącej E. J., która w jego ocenie wykazała następstwo prawne po S. i S. małż. H. za pomocą dokumentów urzędowych w postaci postanowień sądu o stwierdzeniu nabycia spadku oraz aktami stanu cywilnego. Legitymację uzasadniało też żądanie skargi zmierzające do rozstrzygnięcia o charakterze formalnym i zachowawczym dla prawa własności pozostałych spadkobierców (art. 209 k.c.), których udział nie był konieczny. Uznał także, że skarga została wniesiona w terminie określonym w art. 407 § 1 k.p.c., istotna jest bowiem data, w której strona dowiedziała się o treści wyroku, a nie data, w której przy zachowaniu należytej staranności mogła się o niej dowiedzieć. Skarżąca o treści wyroku mogła się dowiedzieć w okresie pomiędzy dniem złożenia wniosku o udostępnienie akt sprawy do wglądu tj. 9 października a dniem wydania dokumentów tj. 28 października 2008 r., a nie w dacie zapoznania się z opinią biegłego geodety w dniu 8 maja 2008 r., gdy uzyskała jedynie wiedzę o zapadnięciu wyroku. Nie jest to także data uzyskania zgody na wgląd do akt, bo były przechowywane w archiwum a nadto należy uwzględnić okres wakacyjny i chorobę matki pełnomocnika. Za zachowany uznał również termin pięcioletni określony w art. 408 k.p.c., podstawę skargi stanowiło bowiem pozbawienie właścicieli nieruchomości możliwości działania na skutek naruszenia art. 144 k.p.c., które

zostało wykazane brakiem podstaw do ustanowienia kuratora dla nieżyjących właścicieli i spowodowaną tym nieważnością postępowania. Nawet gdyby wskazani jako pozwani właściciele nieruchomości żyli, to i tak sposób doręczenia pism procesowych był nieprawidłowy. Z tych przyczyn za chybiony uznał również zarzut naruszenia art. 401 pkt 2 k.p.c. oraz - wobec treści żądania skargi - zarzut nie ustalenia kręgu spadkobierców właścicieli, w tym niezłożenia aktów zgonu O. R., S. H. i E. M. Fakt śmierci tych osób jest bowiem niewątpliwy i został potwierdzony prawomocnymi postanowieniami Sądu Grodzkiego w K. uznającymi dwoje pierwszych za zmarłych oraz Sądu Powiatowego dla m. Ł. stwierdzającego nabycie spadku po E. M.

W skardze kasacyjnej uczestnik postępowania K. Ł. wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K. Zarzucił naruszenie art. 412 § 2 k.p.c. i w konsekwencji tego naruszenia również art. 367 § 1, art. 375 i 385 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 316 § 1 k.p.c., naruszenie art. 407 § 1, 412 § 1, 408 k.p.c., 401 pkt 2 oraz 143, art. 72 § 1 w zw. z 72 § 2 w zw. z 406 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 412 § 2 k.p.c. i art. 367 § 1, art. 375 i 385 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. zmierza do zakwestionowania formy orzeczenia Sądu drugiej instancji wskutek błędnego zakwalifikowania środka zaskarżenia jako zażalenia i rozpoznania go na posiedzeniu niejawnym, mimo że Sąd Rejonowy odrzucił pozew w punkcie drugim wyroku, a więc powinien być, zdaniem skarżącego, rozpoznany jako apelacja.

Artykuł 412 § 2 k.p.c. przewiduje w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania, po ponownym rozpoznaniu sprawy, wydanie dwóch rodzajów rozstrzygnięć – merytorycznych (oddalenie skargi albo jej uwzględnienie i zmianę zaskarżonego orzeczenia) oraz formalnych (uchylenie wyroku i odrzucenie pozwu albo umorzenie postępowania). W postępowaniu procesowym dla rozstrzygnięć co do istoty sporu, merytorycznych, przewidziana jest forma wyroku (art. 316 § 1 k.p.c.), natomiast forma postanowienia właściwa jest dla wszystkich innych, w tym rozstrzygnięć o charakterze formalnym, kończących postępowanie w sprawie (art.

354 k.p.c.). Rozstrzygnięcia w przedmiocie odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania, nawet gdy są wydawane w dacie wyroku powinny przybrać formę oddzielnego postanowienia. Forma orzeczenia uchylającego wyrok i orzekającego o odrzuceniu pozwu lub umorzeniu postępowania nie została unormowana w art. 412 § 2 k.p.c. w sposób szczególny, a więc zastosowanie będą miały zasady ogólne. Utrwalony jest pogląd, że o rodzaju środka zaskarżenia przysługującego stronie decyduje treść wydanego orzeczenia, a nie jego forma i dlatego gdy rozstrzygnięcie o charakterze formalnym przybrało formę wyroku należy je zakwalifikować jako postanowienie, które podlega zaskarżeniu zażaleniem. Pozytywną konsekwencją dla skarżącego jest jedynie brak możliwości odrzucenia właściwego środka zaskarżenia – zażalenia, jeżeli dostosował on formę tego środka do formy orzeczenia i złożył go z przekroczeniem ustawowego terminu. Z tych względów, sąd stosując art. 412 § 2 k.p.c. powinien w razie częściowego oddalenia skargi orzec w tej części wyrokiem a co do pozostałej części uchylić wyrok i odrzucić pozew nadając orzeczeniu formę odrębnego postanowienia. W niniejszej sprawie Sąd pierwszej instancji orzekł co do istoty sprawy co do części skargi a w pozostałym zakresie wydał orzeczenie formalne co do przeszkody do toczenia się postępowania w postaci brak zdolności sądowej strony. Zamieszczenie postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu w wyroku nie pozbawia go tego charakteru i zakwalifikowanie środka zaskarżenia zatytułowanego „apelacja” jako zażalenie było prawidłowe.

Pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej zmierzają do zakwestionowania stanowiska Sądu drugiej instancji, że skarżąca zachowała termin do wniesienia skargi oraz wykazała istnienie podstawy wznowienia, a nadto do zakwestionowania oparcia rozstrzygnięcia na podstawie braku zdolności sądowej pozwanych w sprawie wznowianej.

Wbrew argumentom podniesionym w skardze kasacyjnej nie zachodzi naruszenie terminu do wniesienia skargi określonego art. 408 k.p.c. skoro skarżąca w skardze jako podstawę wznowienia wskazała pozbawienie możliwości działania. Oparcie rozstrzygnięcia przez sąd na przesłance braku zdolności sądowej, nie powołanej w skardze, co do której przepis ten wyznacza termin pięcioletni od daty

uprawomocnienia się wyroku, pozostaje bez znaczenia dla oceny zachowania terminu do wniesienia skargi.

Zarzut naruszenia art. 407 § 1 k.p.c. skarżący opiera na twierdzeniu, że początek biegu terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania wyznacza data, w której strona dowiedziała się o wyroku i jego skutkach, a nie data, w której strona dowiedziała się o treści wyroku.

Artykuł 407 § 1 k.p.c. określa początek biegu terminu do złożenia skargi jako datę uzyskania wiedzy o podstawie wznowienia, a w wypadku podstawy pozbawienia możliwości działania jako datę, w której strona dowiedziała się o wyroku. Wykładnia pojęcia „wiedzy strony o wyroku” nie jest jednolita, ale dominujące jest stanowisko, że o początku biegu terminu przesądza fakt dowiedzenia się o wyroku, a nie data, w której skarżący mógł się o nim dowiedzieć, czy o jego treści (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2000 r., IV CKN 2/00, OSNC 2000, nr 10, poz. 192, Biul. SN 2000, nr 6, poz. 14, z dnia 23 listopada 2007 r., IV CZ 90/07, z dnia 11 maja 2012 r., II CZ 8/12 – nie publ.). Prezentowane jest również stanowisko przeciwne, zgodnie z którym decydująca jest data faktycznego zapoznania się z treścią wyroku (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2007 r., IV CZ 14/07, nie publ.). Przyjąć należy, że skoro omawiany przepis wiąże początek biegu terminu do wniesienia skargi z dniem, w którym strona dowiedziała się o podstawie wznowienia, to istotne znaczenie należy przypisać powzięciu przez stronę faktycznej wiedzy o okoliczności decydującej o zaistnieniu tej podstawy. Wiedza ta powinna umożliwić stronie zarówno możliwość zakwalifikowania danych okoliczności jako spełniających przesłanki podstawy wznowienia, jak i wiarygodną ocenę prawdopodobnego ich wpływu na wynik sprawy. W wypadku podstawy pozbawienia możliwości działania początek terminu wyznacza wiedza o wyroku, z tym że powinna ona faktycznie umożliwić stronie możliwość jego zidentyfikowania i stwierdzenia, że dotyczy jej lub jej poprzedników prawnych. Nie może być to zatem data, w której strona dowiaduje się z prywatnej opinii geodezyjnej o wyroku Sądu Rejonowego, bez sprawdzenia, czy taki wyrok istotnie zapadł i czy uzasadnia on podstawę wznowienia, którą w tym wypadku jest pozbawienie strony możliwości działania. Termin ten w niniejszej sprawie biegnie od dnia, w którym strona ujawniła wiedzę o istnieniu wyroku

składając pierwsze pismo do sądu o udostępnienie wglądu do akt. Bez znaczenia pozostają przy tym okoliczności związane ze stanem zdrowia pełnomocnika lub jego rodziny, czy okresem wakacyjnym. Termin trzymiesięczny na wniesienie skargi jest przeznaczony na zapoznanie się z aktami sprawy, w której zapadł wyrok, analizę przebiegu postępowania w kontekście podstawy wznowienia i wniesienie skargi. Wniosek o wydanie odpisów oraz ich doręczenie realizuje jedynie zasadę jawności postępowania cywilnego i nie może być utożsamiany z czynnością sądową umożliwiającą stronie wniesienie skargi o wznowienie postępowania (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2012 r., II CZ 8/12, nie publ.).

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 401 pkt 2 k.p.c. oraz art. 143 k.p.c. kwestionującego istnienie wskazanej przez skarżącą podstawy wznowienia stwierdzić należy, że art. 143 k.p.c. nie miał w niniejszej sprawie zastosowania. Ustanowienie w sprawie wznowianej kuratora dla nieznanych z miejsca pobytu właścicieli nieruchomości S. H. i S. H. na podstawie art. 144 k.p.c. nie mogło wyrzucić skutku prawnego w stosunku do nieżyjących pozwanych oraz do ich następców prawnych, których nie obejmowało. Wbrew twierdzeniu uczestnika, zgodnie z ustalonym stanowiskiem orzecznictwa przepis ten nie obejmuje wypadku, gdy miejsce pobytu strony nie jest znane z uwagi na jej śmierć (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2006 r., II CSK 86/05, z dnia 15 grudnia 2010 r., II CZ 150/10, nie publ., wyrok z dnia 3 lipca 2003 r., III CK 124/02, nie publ.). Wskazane w skardze orzeczenie z lat czterdziestych ubiegłego wieku zapadło w okresie bezpośrednio powojennym, w odmiennej sytuacji faktycznej i społecznej, natomiast zarówno w latach osiemdziesiątych, jak i obecnie nie ma podstaw do rozszerzającej wykładni tego przepisu. Trafnie przyjął więc Sąd drugiej instancji, że została wykazana podstawa określona w art. 401 pkt 2 w postaci niemożności działania spadkobierców pierwotnych właścicieli nieruchomości.

Zasadny jest natomiast zarzut naruszenia art. 412 § 1 k.p.c. uzasadniony pominięciem zasady związania sądu podstawą wznowienia. Skarżąca w skardze wskazała na pozbawienie możliwości działania następców prawnych pierwotnych właścicieli nieruchomości, którzy w dacie wniesienia pozwu nie żyli i wniosła o wznowienie postępowania oraz o oddalenie powództwa w sprawie o wykup gruntu. Fakt śmierci właścicieli przed datą wniesienia pozwu wskazywany był na

uzasadnienie prawidłowego twierdzenia, że pozwanymi w sprawie o wykup powinni być ich spadkobiercy, a skoro nie brali udziału w postępowaniu, to zachodzi wskazana podstawa wznowienia. Skarga nie była oparta na podstawie braku zdolności sądowej pozwanych w sprawie wznowianej. Sąd jest związany podstawą wznowienia przytoczoną w pozwie i nie może oprzeć rozstrzygnięcia na innej podstawie. O ile więc prawidłowe było wznowienie postępowania skoro wskazana podstawa wznowienia zaistniała, to nieprawidłowe było rozstrzygnięcie o odrzuceniu pozwu na innej podstawie. Jak się zdaje, przyczyną była modyfikacja wniosku skarżącej, która wniosła o odrzucenie pozwu w sprawie wznowianej. Wniosek ten, zważywszy na podstawę wznowienia, nie mógł skutecznie prowadzić do rozstrzygnięcia formalnego, co łącznie z trafnym zarzutem naruszenia art. 407 § 1 k.p.c. uzasadnia uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania. Na marginesie jedynie odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 72 § 1 pkt 1 w zw. z art. 72 § 2 w zw. z art. 406 k.p.c. wskazać należy, że o ile z uwagi na treść art. 209 k.c. skarżąca miała legitymację do samodzielnego wniesienia skargi o wznowienie postępowania, o tyle we wznowionym postępowaniu w toku rozpoznania na nowo sprawy o wykup powinny brać udział wszyscy spadkobiercy pierwotnych właścicieli.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.